

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Підлягає поверненню на кафедру

**ГЕОГРАФІЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ
УКРАЇНИ**

Методичні вказівки до практичних занять

Чернівці
Чернівецький національний
університет
2010

УДК 911.3:338
ББК

Друкується за ухвалою редакційно-видавничої ради
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Географія будівельної індустрії України: методичні
вказівки до практичних робіт / Укл. В. Й. Бурка - Чернівці:
Чернівецький національний ун-т, 2010. - 36 с.

УДК 911.3:338
ББК

© ЧНУ, 2010

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПОЯСНЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ	5
Практична робота № 1	
Галузева структура будівельно-індустріального комплексу України	6
Практична робота № 2	
Особливості картографування природно-ресурсного потенціалу будівельної індустрії (на прикладі природно-ресурсних районів Карпатського економічного району)	7
Практична робота № 3	
Географія виробництва будівельних в'язучих матеріалів на території України	10
Практична робота № 4	
Географія родовищ та районів поширення каменю будівельного в Україні	12
Практична робота № 5	
Географія будівельних та скляних пісків і піщано-гравійних сумішей України	14
Практична робота № 6	
Географія родовищ цегельно-черепичної сировини і районів їх поширення на території України	17
Практична робота № 7	
Географія промисловості будівельних матеріалів України	19
Практична робота № 8	
Функціонально-територіальна структура будівельно-індустріальних комплексів України (на прикладі Карпатського економічного району)	22
ЛІТЕРАТУРА	32
ДОДАТОК	34

ВСТУП

Впровадження у навчальні плани вивчення предмета «Географія будівельної індустрії» одне із актуальних та важливих завдань методики викладання географічних дисциплін. Актуальність і важливість вивчення будівельної індустрії визначаються її значенням для суспільного розвитку.

Мета викладання дисципліни – сформувати у студентів теоретико-методологічні поняття про будівельну індустрію, як галузь господарства і предмет географічної науки. Засвоїти методичні підходи до економіко-географічних досліджень будівельно-індустріальних комплексів.

Завдання – освоїти особливості розвитку і формування будівельної індустрії як галузі господарства і географічної науки. Вивчити природні та соціально-економічні чинники розвитку й структурну організацію будівельної індустрії на прикладі території України.

У процесі вивчення дисципліни студент зобов'язаний навчитися орієнтуватись у теоретико-методологічних особливостях вивчення географії будівельної індустрії, вміти давати економіко-географічну характеристику основним компонентам будівельних природних ресурсів, галузевій, територіальній, функціональній та управлінсько-організаційній структурі будівельної індустрії.

ПОЯСНЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ

Практичні роботи виконуються на контурних картах України М 1:4 000 000 та контурних картах М 1:1 000 000, за допомогою необхідних інструментів та матеріалів зазначених у вказівках до виконання. Масштаб карт вибирається в залежності від теми і завдань виконуваної роботи.

Рекомендуємо користуватись літературними, картографічними та статистичними матеріалами, що приведені на сторінках 30 - 31.

Умовні позначення, що не відносяться до тематики практичної роботи, а лишень являються картографічною основою подано у додатку. Окремі практичні роботи виконуються у кольоровому і в монохромному вигляді (штриховими лініями) або їх поєднаннями. Це залежить від теми і завдань, що ставляться.

Кожна практична робота, що виконується на контурній карті повинна оформлятись наступним чином:

1. У верхньому лівому куті контурної карти має бути номер практичної роботи і назва карти або назва теми.
2. У верхньому правому куті має бути прізвище та ім'я студента, що виконав та номер групи.
3. Кожна робота повинна містити умовні позначення (легенду карти), що відображають тему, завдання і зміст.

Для виконання практичних робіт можна користуватись контурними картами для 8 - 9 класів середньої загальноосвітньої школи.

Практична робота № 1

Тема: Галузева структура будівельно-індустріального комплексу України.

Мета: оволодіти практичними навиками виявлення і складання галузевої структури будівельно-індустріального комплексу.

Завдання: На основі статистичних та літературних джерел скласти структурну схему основних стадій та ланок будівельно-індустріального комплексу та його матеріально-технічної бази.

Формування галузевої структури будівельної індустрії відбувається за принципом призначення продукції. Особливість процесу будівництва якраз і полягає в єдиному призначенні продукції на всіх стадіях технологічного процесу виробництва. Це дає можливість чітко визначити сукупність галузей та виробництв, основна діяльність яких спрямована на забезпечення окремих стадій і ланок у процесі будівництва. Вони складають будівельно-індустріальну систему, функціонування якої відбувається за принципами комплексності. Виходячи з цього, до галузевої структури будівельної індустрії відносимо галузі та виробництва видобувної промисловості, промисловості будівельних матеріалів і систему будівельних, ремонтних та будівельно-монтажних організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення певних послідовних ланок або стадій у процесі будівництва.

Виробництво будівельних матеріалів, специфічних виробів, деталей та конструкцій для процесу будівництва здійснюється в машинобудуванні, чорній і кольоровій металургії, лісовій і деревообробній, хімічній, скляній та багатьох інших галузях. Ці галузі не належать до системи виробництв промисловості будівельних матеріалів. Проте, створюючи будівельні матеріали, вони беруть участь у

процесі будівництва і разом із продукцією промисловості будівельних матеріалів формують промислово-матеріальну базу будівельної індустрії.

З усіх галузей промисловості, що своєю продукцією так чи інакше задіяні у процесі будівництва, тільки четверта частина належить до промисловості будівельних матеріалів. Вони випускають менше половини вартості матеріальних ресурсів для процесу будівництва. Це закономірний процес розвитку усупільнення виробництва, спрямований на спеціалізацію, концентрацію, комбінування та кооперування, що веде до особливих форм територіальної організації.

Виробнича діяльність у будівельній індустрії забезпечується продукцією галузей промисловості, транспортом та інфраструктурою. Особлива роль належить машинобудуванню, що виробляє будівельні машини, механізми, інструмент, технологічне обладнання, транспортні засоби в такий спосіб, забезпечує формування матеріально-технічної бази будівельної індустрії, яка також бере участь у створенні власної матеріально-технічної бази.

Практична робота № 2

Тема: Особливості картографування природно-ресурсного потенціалу будівельної індустрії (на прикладі природно-ресурсних районів Карпатського економічного району).

Мета: Оволодіти методами картографування природно-ресурсного потенціалу будівельної індустрії та основами його районування.

Завдання: нанести на контурну карту Карпатського економічного району родовища будівельних корисних копалин, виділити природно-ресурсні райони та підрайони.

Обладнання: контурна карта Карпатського економічного району М 1:1000000, олівці твердом'які з маркуванням „ТМ” або тверді з маркуванням „Т”, кольорові олівці, туш (зелена, синя, жовта, червона, коричнева), пера плакатні, фарби акварельні, пензлі, лінійка трафаретна.

Рекомендуються такі умовні позначення, що використовуються для нанесення на контурну карту:

1. Родовищ будівельних корисних копалин:

 - глини	 - андезит
 - суглинки	 - граніт
 - глини і суглинки	 - ліпарит
 - мрамур	 - піски для розчинів
 - мрамуровий вапняк	 - піщано-гравійні та піщано-галечникові суміші
 - доломіт	 - піски скляні кварцеві
 - спонголіти	 - вапняки
 - туф	 - мергелі
 - пісковик	 - гіпс

2. Природно-ресурсних районів та їх меж:

 Північно-Східний Подільський	 Придністерсько-Передкарпатський
 <i>Малополянський підрайон</i>	 <i>Західний підрайон</i>
 <i>Розтоцько-Гологорський підрайон</i>	 <i>Передкарпатський підрайон</i>
 <i>Закарпатський район</i>	 <i>Прут-Дністерський підрайон</i>
 <i>Північно-Східний Передгірський підрайон</i>	 <i>Прут-Сіретський</i>
 <i>Західний Рівнинний підрайон</i>	 <i>Передкарпатський підр-н</i>
 <i>Карпатський район</i>	 межі природно-ресурсних р-нів
	 межі природно-ресурсних підр-нів

При виконанні даної практичної роботи використовуються кольорові і штрихові (чорно-білі) умовні позначення. Рекомендуються такі кольори для позначення природно-ресурсних районів: Північно-Східний Подільський природно-ресурсний район – світло-жовтий; Придністерсько-Передкарпатський природно-ресурсний район – світло-зелений; Карпатський – зелений; Закарпатський – світло-фіолетовий; межі природно-ресурсних районів – червоний; межі природно-ресурсних підрайонів – темно-зелений.

У межах Карпатського економічного району виділяються чотири великих природно-ресурсних райони (регіони): Північно-Східний Подільський, Придністерсько-Передкарпатський, Капатський, Закарпатський.

У *Північно-Східному Подільському* природно-ресурсному районі виділяються два підрайони: Малополіський та Розтоксько-Гологорський.

Придністерсько-Передкарпатський природно-ресурсний район характеризується значним поширенням та великим розмаїттям будівельних корисних копалин, що є передумовою виділення декількох підрайонів: Західного Передкарпатського, Передкарпатського, Прут-Дністерського і Прут-Сіретського Передкарпатського.

Карпатський природно-ресурсний район включає Зовнішні, Черногорські, Водороздільно-Верховинські, Рахівсько-Чивчинські та Вулканічні Карпати.

Закарпатський природно-ресурсний район включає Закарпатську низовину та частину Вулканічних Карпат. Район багатий ресурсами нерудних корисних копалин. Їх розміщення і зосередження дає підставу виділити два природно-ресурсних підрайони: Західний рівнинний і Північно-Східний Передгірський.

Практична робота №3

Тема: Географія виробництва будівельних в'язучих матеріалів на території України.

Мета: за допомогою картографічних методів вивчити географію виробництва в'язучих матеріалів України та їх сировинної бази.

Завдання: нанести на контурну карту України:
1) центри виробництва цементу, вапна, гіпсу; 2) родовища корисних копалин, що забезпечують промисловість в'язучих матеріалів; 3) визначити сировинні зони основних центрів виробництва в'язучих матеріалів.

Обладнання: контурна карта України М 1:4000000, олівці твердом'які з маркуванням „ТМ” або тверді з маркуванням „Т”, кольорові олівці, туш (зелена, синя, жовта, червона, коричнева), фарби акварельні, пензлі, циркуль, лінійка трафаретна.

Рекомендуються такі умовні позначення які використовуються для нанесення на контурну карту:

Родовищ будівельних корисних копалин, центрів виробництва цементу, вапна, гіпсу:

	- вапняки	Миколаїв		- центри цементної промисловості
	- мергелі			
	- гіпс	Пустомити		- центри виробництва вапна
	- глини	Артемівськ		- центри виробництва гіпсу
	- спонголіти			
	- крейда			

Рекомендується: центри цементної промисловості зафарбовувати темно-сірим кольором; центри виробництва вапна сірим; центри виробництв гіпсу – світло-сірим кольором.

Територія України багата мінеральними ресурсами для цементної промисловості. Для виготовлення цементу використовується суміш карбонатних (вапняк, крейда, мергелі) і глинистих (глини, суглинки, леси) порід, що використовуються в певних пропорціях. В деяких випадках використовуються мергелі-натурали, в яких карбонатна і глиниста складові знаходяться у співвідношенні, яке необхідне для одержання цементного клінкера. При необхідності застосовують різні добавки: гіпс, трепел, опока, шлаки доменні та ін..

З метою одержання мінеральної сировини для випалювання вапна та цементу також розробляється кілька десятків великих родовищ крейди у Луганській, Донецькій, Сумській, Харківській, Волинській і Рівненській областях.

Будівельний гіпс виробляється в 10 областях України. Найбільш крупні підприємства знаходяться в Донецькій області. В значних розмірах виробляють гіпс у Київській, Харківській, Львівській і дещо в менших - у Хмельницькій, Чернівецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях і Криму. Основне виробництво зосереджене на 16 підприємствах потужністю від 10 до 200 тис т. Чотири найкрупніші з них - Артемівський і Микитівський алебастрові комбінати, Деконський комбінат будівельних деталей, Київський завод будівельних матеріалів - випускають понад 70% всього будівельного гіпсу. Крім цього, гіпс випалюють і на дрібних заводах.

Практична робота №4

Тема: Географія родовищ та районів поширення каменю будівельного в Україні.

Мета: за допомогою картографічних оволодіти географією родовищ та районів поширення каменю будівельного.

Завдання: нанести на контурну карту відомі родовища каменю будівельного та районів його поширення;

Обладнання: контурна карта України М 1:4000000, олівці твердом'які з маркуванням „ТМ” або тверді з маркуванням „Т”, кольорові олівці, туш (зелена, синя, жовта, червона, коричнева), фарби акварельні, пензлі.

Рекомендуються такі умовні позначення які використовуються для нанесення на контурну карту:

1. Родовища каменю будівельного:

	- мрамур		- ліпарит
	- мрамурований вапняк		- андезит
	- вапняки		- граніт
	- мергелі		- діорит-порфірит
	- доломіт		- риоліт
	- крейда		- пісковик
	- туф		- гіпс

2. Райони поширення каменю будівельного:

- Український кристалічний щит. Поширення родовищ гранітів, лабрадоритів, пегматитів, кварцитів.

- Українські Карпати. Поширення родовищ андезитів, перлітів, вулканічного туфу, базальтів, мармуру.

- Гірський Крим. Поширення вулканічного туфу, діориту, діабазу.

В Україні широко розвинута промисловість з видобутку каменю. На сьогоднішній день нараховується понад 1500 кар'єрів, що видобувають будівельний камінь різних сортів і різної якості. Особливо багато кар'єрів на території Українського кристалічного щита (УКЩ), де в більш ніж 50 кар'єрах здійснюється видобуток гранітів різної структури і забарвлення. Більшість родовищ що розробляється розміщені в Житомирській, Київській, Черкаській, Кіровоградській, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій та інших областях. Щорічний видобуток в деяких кар'єрах сягає 200 тис. м³ на рік.

Кар'єри з видобутку такого цінного каменю як лабрадорити розміщені в Житомирській, Черкаській і Кіровоградській областях. Базальти видобувають у Рівненській області, а каміння з вулканічних порід у Закарпатті та в Криму.

Будівельний камінь з родовищ пісковиків видобувають у Луганській, Житомирській, Львівській, Івано–Франківській і Сумській областях.

У великих розмірах будівельний камінь видобувають з вапняків. Понад 100 їх родовищ розробляється в Західних, Східних і Південних областях України та в Криму.

Практична робота №5

Тема: Географія будівельних та скляних пісків і піщано-гравійних сумішей України.

Мета: за допомогою картографічних методів оволодіти географією будівельних і скляних пісків та піщано-гравійних сумішей в Україні.

Завдання: нанести на контурну карту відомі родовища будівельних та скляних пісків і піщано-гравійних сумішей України та районів їх поширення.

Обладнання: контурна карта України М 1:4000000, олівці твердом'які з маркуванням „ТМ” або тверді з маркуванням „Т”, кольорові олівці, туш (зелена, синя, жовта, червона, коричнева), фарби акварельні, пензлі, лінійка трафаретна.

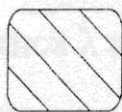
Рекомендуються такі умовні позначення які використовуються для нанесення на контурну карту:

1. Родовища будівельних та скляних пісків і піщано-гравійних сумішей:

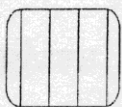
Піски	Піщано-гравійні та піщано-галечникові суміші
 піски скляні кварцеві	 для залізнодорожного баласту
 бетонні	 для покриття автодоріг
 для піщано-вапнякових виробів	
 для штукатурних та кладочних виробів	<i>Немирівське</i> - назви родовищ

2. Основні ареали родовищ і проявів:

 - поширення родовищ мінеральних кварцових пісків.

- поширення родовищ скляних, бетонних, і баластових кварцових пісків та піщано-гравійної суміші.

- поширення родовищ бетонних, баластних, скляних, формувальних та пісків для будівельних розчинів.

- поширення піщано-гравійних і піщаних родовищ.

Умовні позначення даної практичної роботи виконуються у кольоровому і в монохромному вигляді (штриховими лініями). Кольори для них такі: синій – піски скляні кварцові; блакитний – піски бетонні; темно-фіолетовий – піски для піщано-вапнякових виробів; оранжевий – піски для штукатурки та кладки стін; темно-жовтий – піщано-гравійні та піщано-галечникові суміші для залізничних насипів; зелений – піщано-гравійні та піщано-галечникові суміші для прокладання автодоріг.

Родовища піску і піщано-гравійних сумішей виявлені в усіх областях України. Найбільше їх розвідано у Донецькій, Луганській, Харківській, Запорізькій, Полтавській, Київській, Вінницькій, Хмельницькій, Тернопільській, Миколаївській та Одеській областях. На території України відомо понад 2000 родовищ пісків і піщано-гравійних сумішей, проте зареєстровано з них тільки 854 з сумарними запасами 2,7 млрд. м³, а обстежених і підготовлених до розробки значно менше. Важливо, що значні родовища піску, гравію і піщано-гравійних сумішей виявлені в районах їх використання біля Києва, Запоріжжя, Полтави, Дніпропетровська, Павлограда, Миколаєва, Славути, Білої Церкви та ін.. Велика кількість покладів піску, гравію, та їх сумішей розташована в руслах і річкових долинах.

На узбережжі Азовського і Чорного морів поширенні сучасні морські піски, часто з домішками решток морських організмів, що утворюють пляжі, коси, насипи, дюни.

Окремі види пісків розміщені по території України нерівномірно, так найбільше родовищ бетонних пісків знаходиться в Донецькій області. Їх сумарні запаси перевищують 100 млн. м³. Найбільшими родовищами в області, що мають запаси понад 100 млн. м³ є Краснополянське, Білосарайське, Зачатівське, Славчоховське. В Луганській області до великих родовищ відносяться Огороднянське, у Дніпропетровській Олексіївське, Житомирській – Смолевське, Закарпатській – Дідівське. У таких областях як: Львівська, Івано–Франківська, Чернівецька, Полтавська, Рівненська, Чернігівська, Херсонська запасів бетонних пісків зовсім не виявлено. Родовища пісків для силікатних виробів розвідані у всіх областях України за виключенням Закарпатської і Кримської АР. Найбільші родовища силікатних пісків розвідані у Львівській, Луганській і Херсонській областях.

В Україні гравій, галька та їх суміші з піском, що придатні для виробництва бетонних виробів найбільше поширені на територіях Львівської, Чернівецької, Івано–Франківської, Харківської, Одеської областей і в Криму. Запаси Стрийського, Самбірського, і Любінцівського родовищ на Львівщині оцінюються в 11 – 17 млн. м³, Неполоківецького і Лужанського в Чернівецькій області – 15-12 млн. м³, Домбровського і Тарновецького на Івано – Франківщині – 10-13 млн. м³, Волокського в Криму – 18 млн. м³.

Гравій, галька, пісок приурочені до руслових частин заплавлених і надзаплавлених терас річок, реліктових річкових долин. Потужність залягання часто сягає 5-7 метрів.

Практична робота №6

Тема: Географія родовищ цегельно-черепичної сировини і районів їх поширення на території України.

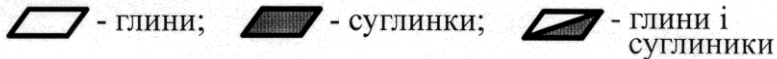
Мета: за допомогою картографічних методів оволодіти географією родовищ та районів поширення цегельно-черепичної сировини в Україні.

Завдання: нанести на контурну карту відомі родовища цегельно-черепичної сировини та районів її поширення;

Обладнання: контурна карта України М 1:4000000, олівці твердом'які з маркуванням „ТМ” або тверді з маркуванням „Т”, кольорові олівці, туш (зелена, синя, жовта, червона, коричнева), фарби акварельні, пензлі, лінійка трафаретна.

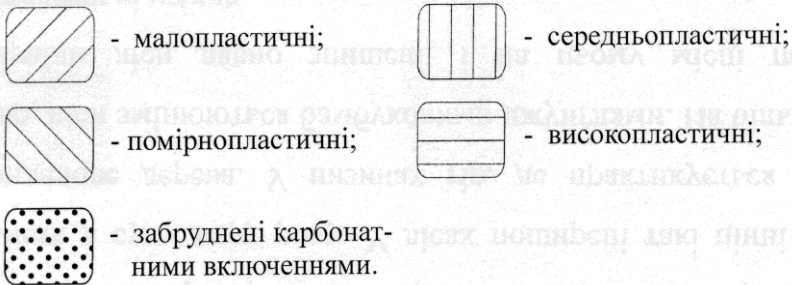
Рекомендуються такі умовні позначення які використовуються для нанесення на контурну карту:

1. Родовища:

2. Райони поширення цегельної глиняної сировини:

Суглинки і глини четвертинного віку:

Родовища глин і суглинків на території України зустрічаються майже повсюдно. Зареєстровано біля сотні великих родовищ із запасами понад 5 млн. м³ і сотні родовищ із запасами від 1 млн. м³ до 5 млн. м³.

За ресурсами каоліну Україна займає перше місце в світі. Найбільші родовища виявлені в Донецькій, Дніпропетровській, Вінницькій і Черкаській областях. Дещо менше покладів каоліну розвідано в Хмельницькій, Запорізькій, Житомирській, Закарпатській областях. До найбільших родовищ за балансовими та прогнозними запасами можна віднести Затишанське (18 млн. т) і Богородницьке (31 млн. т) у Донецькій області, Глуховецьке (189 млн. т) у Вінницькій області, Присянівське (70 млн. т) у Дніпропетровській області, Володимирівське (57 млн. т) у Донецькій та ін.

Україна виділяється запасами вогнетривких глин. Найбільші поклади їх зосереджені в Донецькій області. Розвідані запаси Часово-Ярського, Новорайського, Веселівського родовищ складають десятки млн. т. глини. Вогнетривкі глини виявлено в Запорізькій (Пологівське – 75 млн. тонн), Дніпропетровській областях (ст. П'ятихатки – 20 млн. т, ст. Девладове – 227 млн. т. за категорією С2). Перспективні родовища з запасами в десятки млн. тонн виявлені також у Черкаській, Харківській, Київській, Рівненській і Закарпатській областях, але вони розвідані надзвичайно слабо.

У багатьох областях України є значні поклади тугоплавких глин, частина родовищ використовується для виробництва кислотостійких труб, плит, керамічних плиток і цегли. Практично всі родовища потребують дорозвідки. Найбільші запаси розвідані в Донецькій, Луганській, Закарпатській і Київській областях. Тугоплавкі глини видобуваються також у Хмельницькій (Полонне, Бурштин), Рівненській (Хотино, Остки), Полтавській (Опішня) та інших областях, хоча розвідані недостатньо. Перспективні родовища тугоплавких глин відомі в Чернівецькій (с. Шепіт), Чернігівській і практично в усіх вище згаданих областях.

Практична робота №7

Тема: Географія промисловості будівельних матеріалів України.

Мета: за допомогою картографічних методів оволодіти географією промисловості будівельних матеріалів України.

Завдання: Нанести на контурну карту України центри виробництва будівельних матеріалів.

Обладнання: контурна карта України М 1:4000000, олівці твердом'які з маркуванням „ТМ” або тверді з маркуванням „Т”, кольорові олівці, туш (зелена, синя, жовта, червона, коричнева), фарби акварельні, пензлі, циркуль.

Рекомендуються такі умовні позначення які використовуються для нанесення на контурну карту:

1. Галузі промисловості:

 - м'яких покривельних і гідроізоляційних матеріалів	 - нерудних будівельних матеріалів і пористих наповнювачів
 - теплоізоляційних матеріалів	 - цементна
 - стінових і в'язучих матеріалів	 - азбестоцементних виробів
 - склоробна промисловість	 - будівельної кераміки та фаянсу
 - будівельних конструкцій і деталей	 - інші галузі промисловості будівельних матеріалів

Галузі і виробництва, що займаються подальшою переробкою мінеральної будівельної сировини створюють промислово-матеріальну базу будівельної індустрії у вигляді різноманітних будівельних матеріалів. Виробничий процес у цій підсистемі здійснюють понад 20 галузей і виробництв. Основу галузевої структури промисловості будівельних матеріалів складають: цементна промисловість, промисловість в'язучих матеріалів,

збірних залізобетонних і бетонних конструкцій та деталей, виробництво стінових і покрівельних матеріалів, виробництво будівельної кераміки, вогнетривких виробів і теплоізоляційних матеріалів.

Наприклад, заводи по виробництву залізобетонних і бетонних конструкцій розміщуються як правило у районах зосередженого будівництва. Такими районами у Карпатських областях є практично всі обласні міста, крупні промислові та районні центри. Відповідно, найбільші заводи з виробництва збірних бетонних і залізобетонних виробів розміщені у Львові, Івано – Франківську, Чернівцях, Ужгороді, Мукачеві, Калуші, Новому Роздолі, Червонограді, Миколаєві, Стрию, Ямниці, Долині, Новодністровську та ін..

Однією з найважливіших і найбільших за обсягом виробництва та чисельністю підприємств є виробництво стінових покрівельних матеріалів. У цій галузі нараховується більше сотні заводів більшість з яких виробляє цеглу. Підприємства цієї галузі більш-менш рівномірно розміщені по території Карпатського економічного району, але значно відрізняються за обсягами і технологією виробництва, рівнем механізації та автоматизації. Великі заводи потужністю понад 20 млн. шт. умовної цегли розміщені в селі Загвіздя біля Івано-Франківська, в Розвадові Львівської області, Чернівцях. Заводи по виробництву черепиці є у Львові та у Коломиї. Покрівельні матеріали виробляються на цементно-шиферному комбінаті у Ямниці. На території Карпатського економічного району є значні запаси сировини для промисловості в'яжучих матеріалів. Це переважно вапно і гіпс.

У Львівській області виявлене одне родовище крейди будівельної із запасом 450 тис. т яке не розробляється.

Підприємства по виробництву будівельного гіпсу знаходяться у Львівській, Чернівецькій та Івано–Франківській областях.

Найбільше вапна виробляється у Миколаївському (15 тис. т) та Пустомитівському районах Львівської області.

Підприємства по виробництву будівельного гіпсу знаходяться у Львівській, Чернівецькій та Івано–Франківській областях. Найбільшим виробником гіпсу є Івано–Франківська область, де щорічно виробляють біля 30 тис. тонн гіпсу. Основними центрами по виробництву гіпсу є Ямниця в Івано – Франківській, Мамалига і Кострижівка у Чернівецькій, Пустомитів у Львівській областях.

Сучасні архітектурні та проектні рішення об'єктів будівництва сплановані на використання значної кількості керамічних вогнетривких і теплоізоляційних матеріалів.

Крупним центром по виробництву керамічної плитки є Львів.

У процесі будівництва масово використовуються матеріали та вироби різних галузей господарств. Так, у склянній промисловості виробляють будівельне скло різного призначення: віконне, кольорове візерункове, армоване, художнє, теплозахисне, архітектурно–будівельне, склоблоки та ін.. Найбільшим центром по виробництву скла є Львівський склозавод.

Центрами з виробництва хімічних матеріалів, що використовуються у будівництві є Львів, Чернівці, Борислав, Івано–Франківськ, Золочів, Перемишль, Яворів, Дрогобич.

Підприємства деревообробної промисловості є майже у всіх містах і багатьох селах Карпатського економічного району. Вони виробляють віконні і дверні блоки, футрини, паркет, різні бруски, що використовуються для перекриття під підлогу та спорудження дахів, опалубки та ін..

Практична робота №8

Тема: Функціонально-територіальна структура будівельно-індустріальних комплексів України (на прикладі Карпатського економічного району).

Мета: оволодіти практичними навиками виявлення і складання функціонально-територіальної структури будівельно-індустріальних комплексів.

Завдання: на основі літературних та картографічних джерел нанести на контурну карту вузли, центри, пункти та внутріобласні райони будівельної індустрії.

Обладнання: контурна карта України М 1:1000000, олівці твердом'які з маркуванням „ТМ” або тверді з маркуванням „Т”, кольорові олівці, туш (зелена, синя, жовта, червона, коричнева), фарби акварельні, пензлі, циркуль, лінійка трафаретна.

Рекомендуються такі умовні позначення які використовуються для нанесення на контурну карту:

1. Вузли, центри, пункти будівельної індустрії:

ПУНКТИ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ

- забезпечують будівництво у межах населеного пункту
- забезпечують постійне будівництво у межах населеного пункту і навколишніх територіях
- забезпечують будівництво поза населеними пунктами
- забезпечують постійне виробництво будівельних матеріалів
- забезпечують видобуток і переробку будівельних мінеральних ресурсів

ВУЗЛИ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ	ЦЕНТРИ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ
 багатогалузеві	 багатогалузеві
 спеціалізовані	 спеціалізовані

2. Внутріобласні райони будівельної індустрії:

- - рівнинні внутріобласні райони будівельної індустрії рівномірно розосередженого будівництва
- - придністровські внутріобласні райони будівельної індустрії переважно агропромислового і житлового будвництва та об'єктів інфраструктури
- - центральні внутріобласні райони зосередженого різногалузевого будівництва
- - гірські внутріобласні райони будівельної індустрії з обмеженими можливостями забудови

3. Інші умовні позначення:

ТЕРИТОРІЇ ОБЛАСТЕЙ	НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ
 - Львівська область	<u>Чернівці</u> - обласні центри
 - Івано-Франківська область	Сокаль - районні центри
 - Закарпатська область	Ясиня - інші населені пункти
 - Чернівецька область	
 - межі внутріобласних районів будівельної індустрії	
 - адміністративні кордони між областями	

Умовні позначення даної практичної роботи виконуються у кольоровому і в монохромному вигляді (штриховими лініями). Кольори для них такі: синій – пункти будівельної індустрії, що забезпечують будівництво у межах населеного пункту; блакитний – пункти будівельної індустрії, що забезпечують постійне будівництво у межах населеного пункту і навколишніх територіях; темно-фіолетовий - пункти будівельної

індустрії, що забезпечують будівництво поза населеними пунктами; оранжевий - пункти будівельної індустрії, що забезпечують постійне виробництво будівельних матеріалів; темно-жовтий - пункти будівельної індустрії, що забезпечують видобуток і переробку будівельних мінеральних ресурсів; червоний – багатогалузеві вузли і центри будівельної індустрії; зелений – спеціалізовані вузли і центри будівельної індустрії. Території областей рекомендується зафарбовувати такими кольорами: Львівська – світло-зелений; Івано-Франківська – світло-жовтий; Закарпатська – світло-фіолетовий; Чернівецька – світло-зелений. Межі: внутріобласних районів будівельної індустрії позначаються – коричневим; адміністративні кордони між областями – чорним; державні чорним і червоним.

Формування і розвиток територіальних утворень у будівельній індустрії нерозривно пов'язані з їх функціональними особливостями. Система виробництва галузі відповідає такому типу, що розвивається на основі стійких технологічних зв'язків, зумовлених головним (базовим) виробничим процесом. Ефективність функціонування даної системи залежить від рівня оптимальності функціональної структури її виробничо-територіальних утворень. Найпростішими виробничо-територіальними утвореннями, як уже зазначалось, є пункти будівельної індустрії. За функціональними відмінностями серед пунктів будівельної індустрії можна виділити декілька груп:

1. Пункти будівельної індустрії, що виникли на основі видобутку і переробки мінеральних ресурсів.

2. Пункти будівельної індустрії, що виникли для проведення поточного різноманітного будівництва в межах населених пунктів.

3. Пункти будівельної індустрії, що виникли поза населеними пунктами у зв'язку з необхідністю будівельно-монтажних робіт.

Перша група пунктів будівельної індустрії виконує функції формування мінерально-сировинної бази для забезпечення процесу будівництва у вищих стадіях і, як правило, за межами даного пункту. В Україні повсемірно такого типу пункти формуються на різноманітній сировинній базі біля або навколо більш крупних виробничо-територіальних утворень. Наприклад, такі пункти сформувались практично в зоні всіх локальних районів типу вузлів. Це фактично біля всіх обласних центрів і великих міст України.

У першій групі можна виділити і підгрупу пунктів будівельної індустрії, у функції яких входить забезпечення промислово-матеріальними ресурсами розосереджене будівництво переважно в сільських населених пунктах. До них відносимо пункти, що виникли на місцевій сировинній базі і виробляють переважно дрібноштучні і сипучі будівельні матеріали (цеглу, черепицю, вапно, гіпс, різні заповнювачі для розчинів, бетонних виробів тощо).

Друга група пунктів будівельної індустрії забезпечує процес розосередженого будівництва в сільській місцевості і невеликих містах.

Тут можна виділити дві підгрупи:

а) пункти будівельної індустрії, що забезпечують процес будівництва у межах одного населеного пункту;

б) пункти будівельної індустрії, що забезпечують процес будівництва в межах цього пункту і беруть участь у процесі будівництва у сусідніх населених пунктах і територіях.

У пунктах першої підгрупи постійно або з деякими перервами виконуються порівняно невеликі обсяги

будівельно-монтажних робіт. Місцева мінерально-сировинна і промислово-матеріальна база будівництва забезпечує тільки часткове виробництво в деяких ланках першої та другої стадій процесу будівництва (видобуток і обробка будівельного каменю, піску і гравію, виробництво щебеню, вапна, гіпсу, розчинів, тощо). Спорудження і монтаж об'єктів будівництва здійснюється переважно з довізних будівельних матеріалів тимчасово створеними будівельними бригадами, або пересувними механізованими будівельними організаціями. Такі пункти розміщені по території України повсемісно.

Пункти другого підвиду є більш високою стадією розвитку перших. Вони здійснюють процес будівництва в межах пункту локалізації і тяжіючих до нього поселень. Матеріально-технічна база цих пунктів характеризується значною стабільністю виробництва і забезпечує декілька ланок однієї зі стадій виробничого процесу будівництва. До таких пунктів відносимо більшість міст-центрів адміністративних районів. Це найбільш перспективні пункти будівельної індустрії з поступовим але постійним і стабільним розвитком матеріально-технічної бази та розширенням обсягів будівництва. В перспективі частина з них переходить на виконання функцій центрів будівельної індустрії.

Пункти будівельної індустрії третьої групи також зустрічаються у двох підвидах:

а) перший підвид - це пункти будівельної індустрії, матеріально-технічна база яких формується за межами населених пунктів на період будівництва і з завершенням його переміщається. Це пункти будівництва окремих споруд, дамб, гребель, мостів, берегозміцнюючих споруд, тунелів, ліній електропередач, шляхів, тощо. В Україні таке будівництво найбільш інтенсивно виконується в гірських,

передгірських, лісистих і складних у геоморфологічному відношенні районах;

б) другий підвид - це пункти будівельної індустрії, матеріально-технічна база яких формується за межами населених пунктів з урахуванням довготермінового будівництва і перспективного розвитку тут поселень. Ці пункти формуються при освоєнні родовищ зі значними запасами корисних копалин, будівництві великих теплових і гідравлічних електростанцій наприклад, нове місто Новодністровськ у Чернівецькій області при спорудження ГЕС, ГАЕС. Це пункти будівельної індустрії, що найбільш швидко розвиваються і формуються.

Центри будівельної індустрії виникли як вищий етап розвитку пунктів і відрізняються більш складною внутрішньою структурою. В кожній із областей України виділяються від декількох (Чернівецька, Тернопільська, Закарпатська) до кількох десятків (Донецька, Дніпропетровська) центрів будівельної індустрії. Функціональною особливістю їх є те, що матеріально-технічна база тут розрахована на постійне, значне за обсягом будівництво і забезпечує виробництво в багатьох його ланках. Окремі ланки тут розраховані на забезпечення процесу будівництва не тільки на територіях, що до них тяжіють, але й в суміжних районах. Така функціональна особливість центрів виправдана тим, що в суміжних районах в окремих пунктах будівельної індустрії виникають поодинокі об'єкти будівництва зі значними обсягами будівельно-монтажних робіт, але вони ще не мають достатньої матеріально-технічної бази. Подальший розвиток існуючих і формування нових центрів будівельної індустрії з найбільш перспективних пунктів при зміні їх функціональної ролі - процес закономірний, оскільки в сучасній економіці спостерігаються значні зміни у розміщенні виробництва, що веде до територіального

перерозподілу капітальних вкладень у будівельно-монтажні роботи.

Функціональна роль і функціональні особливості локальних районів будівельної індустрії типу вузлів визначаються їх значенням у процесі будівництва та особливістю внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків між ланками і стадіями процесу будівництва. Матеріально-технічна база у вузлах будівельної індустрії створюється з урахуванням максимального використання місцевих сировинних і промислово-матеріальних ресурсів для найбільш повного забезпечення процесу будівництва в межах вузла. У зв'язку з цим вузли будівельної індустрії виділяються повнотою ланок у забезпеченні процесу будівництва. В своєму формуванні і розвитку вузли будівельної індустрії на території України значно відрізняються. Тому, є підстава говорити про два види вузлів. Вузли будівельної індустрії, що формувались і розвивались на протязі довгого періоду (Київський, Харківський, Донецький і практично всі вузли будівельної індустрії обласних центрів) як база, що забезпечувала процес крупного різногалузевого зосередженого будівництва і як база, що забезпечувала індустріалізацію будівництва в межах областей. Функціональною особливістю таких вузлів є динамічний взаємозв'язок практично з усіма основними в межах відповідної області виробничо-територіальними утвореннями. Ланки нижніх стадій (мінерально-сировинної та частково промислово-матеріальної) формуються на мінеральних ресурсах навколишніх територій, утворюючи при цьому пункти будівельної індустрії. Ланки верхніх стадій формують ядро вузла будівельної індустрії й забезпечують процес будівництва в межах вузла (внутрішня функція) і частково за його межами (зовнішня функція).

Для другого виду таких вузлів як: Калушський Івано-Франківської області, Ново-Роздольський Львівської - характерний швидкий розвиток. Вони виникають і формуються у зв'язку з необхідністю крупного зосередженого і, як правило, спеціалізованого будівництва. Функціональна роль такого виду вузлів будівельної індустрії з їх розвитком значно змінюється. В початковий період формування матеріально-технічна база їх розвивається з урахуванням забезпечення процесу будівництва тільки в його межах зі значним залученням довізних мінерально-сировинних і промислово-матеріальних ресурсів. У подальшому, на стадії стабілізації обсягів будівництва і вдосконалення структури процесу будівництва, функціональна роль цих вузлів починає змінюватись. Значно зростає роль зовнішніх функцій. Ці вузли переважно починають виступати як крупна база розвитку спеціалізованого промислового будівництва.

Загальною функцією вузлів будівельної індустрії є забезпечення процесу будівництва при різких зміщеннях у його географії, змінах в обсягах і структурі в межах території областей.

Функціональна роль внутріобласних районів будівельної індустрії полягає у створенні матеріально-технічної бази і формуванні оптимальних виробничо-територіальних утворень, що дозволяють найбільш повно використовувати місцеві ресурси з врахуванням характеру і структури будівельних робіт. Цим районам властиві достатньо виражені індивідуальні функції. Так, в областях Карпат і Прикарпаття внутріобласні райони переважно співпадають з фізико-географічними особливостями територій і їх господарською спеціалізацією. В гірських Карпатських і рівнинних Придністровських районах формування виробничо-територіальних утворень будівельної індустрії не піднялось вище різних за

функціональним призначенням пунктів. Фактично ці внутріобласні райони утворюють міжобласні зони, в яких пункти будівельної індустрії мають дуже слабкі виробничі зв'язки. Для них характерні повторюваність спеціалізації та функціональної значимості. У передгірських внутріобласних районах виробничо-територіальні утворення сформувались з врахуванням забезпечення відмінних за характером і достатньо великих за обсягом будівельно-монтажних робіт. У цих районах територіальні утворення будівельної індустрії крім пунктів, формують центри і вузли. Процес будівництва тут базується на найбільш повному використанні місцевих ресурсів і частковому використанні ресурсів сусідніх районів. Основу матеріально-технічної бази складають ланки, що забезпечують процес будівництва у вищих стадіях. Функціональна значимість таких районів поширюється на всю територію області.

За функціональними властивостями райони будівельної індустрії обласного типу формуються для забезпечення особливостей розвитку господарського комплексу кожної з адміністративних областей України. Це пов'язане з тим, що господарство України, як у минулому, так і на сучасному етапі, найбільш повно планується й організаційно забезпечується в межах територій областей. Функціональна роль районів будівельної індустрії обласного типу полягає в найбільш повному забезпеченні процесу будівництва на всій території області та на всіх структурних рівнях.

Виділення економічних районів на території України ще вимагає глибокого наукового обґрунтування. Проте наукові дослідження А.Т. Ващенко, Ф.Д. Заставного, М.М. Паламарчука, М.Д. Пістуна, О.Г. Топчієва, О.І. Шаблія та інших економгеографів дозволяють стверджувати про їх об'єктивне і реальне існування. Основою їх реального існування є спеціалізація окремих територій України, що

має міжобласний характер. Забезпечення господарського розвитку економічних районів здійснюється за допомогою будівельно-індустріальних комплексів, які утворюють міжобласні райони будівельної індустрії. Їх функціональна значимість значно зросла за останнє десятиліття завдяки змінам у формах власності та організаційно-управлінській структурі будівельної індустрії.

Будівельно-індустріальний комплекс державного рівня відображає рівень розвитку матеріально-технічної бази будівельної індустрії в межах території України. Основне його функціональне завдання полягає в забезпеченні планомірного, пропорційного і стабільного розвитку всіх галузей господарства, прискореного введення в дію крупних господарських об'єктів загальнодержавного значення. Цим надається можливість виконання державою економічних, соціальних, політичних і оборонних функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алымов А. М.* Минеральные ресурсы Украины и проблемы комплексного их использования. – К.: Наук. думка, 1987. – 187 с.
2. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. – М.: ГУГК, 1978. – 183 с.
3. *Бондарчук В. Г.* Геологічна будова Української РСР. – К.: Рад. шк., 1963. – 375 с.
4. *Бондарчук В. Г.* Геологія родовищ корисних копалин України. – К.: Наук. думка, 1966. – 303 с.
5. *Бурка В.* Особливості формування мінерально-сировинних ресурсів промисловості будівельних матеріалів України // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 120: Географія. – Чернівці: Рута, 2001. – С. 96-100.
6. *Бурка В., Бурка Й.* Природно-ресурсне районування будівельних корисних копалин Карпатського регіону // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 138: Географія. – Чернівці: Рута, 2002. – С. 79-74.
7. *Бурка Й. А.* Географія будівельної індустрії України: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2000. – 100 с.
8. *Бурка Й.* Основи географії будівельної індустрії України. – Чернівці: Рута, 2001. – 175 с.
9. *Бурка В. Й.* Основи географії будівельно-індустріальних комплексів України: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2009. – 188 с.
10. Неметалічні корисні копалини України. *Виноградов Г. Ф., Гелета О. Л., Грінченко О.В. та ін.* – К.: ВПЦ Київський ун-т, 2003. – 219 с.
11. Географічна енциклопедія України: У 3 т. – К.: УРЕ, 1989-1993. – Т. 1, – 414 с; Т. 2. – 479 с; Т. 3. – 480 с.

12. Державні баланси запасів будівельних корисних копалин України за 1990 – 2000 роки: Матеріали Львівської геологічної експедиції за 1990 – 2001 роки.
13. *Ехимов В. А.* Минеральные строительные материалы западных областей Украины. – М.: Наука, 1990. — 267 с.
14. *Качаев Ю. Д.* Особливості територіальної структури будівельної індустрії України // VII з'їзд Українського географічного товариства: Тези доповідей. – Київ, 1996. – С. 37-38.
15. *Кленко Ф. К.* Местные строительные материалы Украины. – К.: Наук. думка, 1967. – 166 с.
16. *Коротун І. М., Коротун Л. К., Коротун С. І.* Природні ресурси України. – Рівне, 2000. – 192 с.
17. Національний атлас України. – К.: ДНВП „Картографія“, 2007. – 440 с.
18. *Паламарчук М. М., Горленко І. О., Ясюк Т. Є.* Географія мінеральних ресурсів Української РСР. – К.: Радянська школа, 1985. — 135 с.
19. *Руденко В. П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: Підручник. – К.: ВД "К.-М. Академія"; Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 568 с.
20. Україна. Атлас. – К.: НВП „Картографія“, 1996. – 32 с.
21. Украинские Карпаты. Природа / *Голубец М. А., Загайкевич И. К. и др.* – К.: Наук. думка, 1988. – 208 с.

ДОДАТОК

Умовні позначення

1. Населених пунктів:

Чернівці - обласні центри

Радехів - районні центри

Обертин - інші населені пункти

2. Кордонів:

 - державні

 - міжобласні

Відповідальний за випуск – проф. В. П. Руденко

